

AUTORITATEA JUDECĂTOREASCĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA

Vasile – Sorin Curpăn

Cosmin-Ștefan Burleanu

În cadrul capitolului IX din Titlul III al Constituției Republicii Moldova, consacrat „**Autorității judecătorești**” sunt incluse trei secțiuni. Astfel, în secțiunea 1: „**Instanțele judecătorești**” sunt prevăzute principiile generale ale înlăptuirii justiției, statutul judecătorilor și regulile fundamentale privind organizarea și competența instanțelor judecătorești (art. 114 - 117), precum și reguli referitoare la caracterul public al dezbaterilor, utilizarea limbii de procedură, folosirea căilor de atac, caracterul hotărârilor judecătorești și resursele financiare ale instanțelor judecătorești (art. 118 – 121).

În secțiunea a 2-a intitulată „**Consiliul Superior al Magistraturii**” sunt reglementate: competența și atribuțiile acestei instituții (art. 122 – 123).

În cadrul secțiunii a 3-a „**Procuratura**” sunt reglementate: atribuțiile și structura instituției, rolul și mandatul procurorilor (art. 124 – 125).

Noțiunea de **justiție** comportă mai multe înțelegeri.

Sensul tehnic, pragmatic al noțiunii de **justiție** implică scopul, esența dreptului, receptat în cea mai înaltă și pură expresie (justiția comutativă).

Profesorul Mircea Djuvara, referindu-se la **ideea de justiție**, considera că aceasta presupune egalitatea rațională a unor persoane libere, limitate în activitățile lor numai prin drepturi și obligații. Ideea de justiție presupune și aptitudinea generalizării, deci în ultimă instanță, egalitatea tuturor persoanelor fără nici un privilegiu, egalitate cât mai desăvârșită, care nu se obține decât printr-un progres cât mai accentuat și un studiu cât mai amănunțit al situațiilor de fapt, în limitele drepturilor subiective și a obligațiilor corelative.¹⁰⁾

Nu în ultimul rând este necesar să precizăm că ideea de justiție include și principiul universal al echității, care se caracterizează prin aprecierea justă din punct de vedere juridic, a fiecărui subiect de drept.

În libertatea juridică, atât română cât și străină, noțiunii de justiție i se atribuie și alte sensuri.

Astfel, **într-un sens larg** – lato sensu – justiția, reprezintă o virtute, adică un sentiment de echitate.

Este evident că această noțiune, în abstracțiunea sa poartă o doză de subiectivism preluată în raport de fiecare subiect de drept și totodată în funcție de perioada istorică reflectată în gradul de dezvoltare al societății umane.

Într-un **tehnic – juridic**, justiția reprezintă **o funcție de jurisdictio**, adică aptitudinea de a pronunța dreptul cu ocazia soluționării unei cauze.

Împărțirea justiției este apanajul exclusiv al statului, în virtutea prerogativelor ce decurg din suveranitatea națională.

În sfârșit, noțiunea de justiție desemnează totalitatea instituțiilor juridice prin intermediul cărora se realizează atribuțiile puterii (autorității) judecătorești.

¹⁰⁾ **Teoria generală a dreptului (Enciclopedia juridică). Drept rațional, izvoare și drept pozitiv**, Editura ALL, București, 1995, pag. 224 / 228.

În raport cu această aptitudine justiția reprezintă un serviciu public al statului. În antichitate justiția era reprezentată de zeița Themis care avea figura unei femei severe, ce purta într-o mână o balanță iar în cealaltă mână o sabie, fiind legată la ochi.

Acest simbol al justiției a străbătut veacurile fiind consacrat și în contemporaneitate.

Balanța și eșarfa care acoperă ochii zeiței semnifică prerogativa esențială a judecătorului, aceea de a pronunța dreptul – *jurisdictio*. Două sunt premisele necesare pentru îndeplinirea acestei funcții: **independența și imparțialitatea judecătorului**.

Judecătorul în soluționarea cauzei deduse judecății trebuie să aibă în vedere, în mod exclusiv drepturile și interesele subiectelor de drept participante la proces. El trebuie să ignore, cu desăvârșire, orice element străin procesului.

Sabia reprezintă aptitudinea judecătorului de a ordona executarea hotărârilor pronunțate. Acesta întrucât hotărârea judecătorească definitivă în situația în care nu ar fi urmată de executare, ar constitui o simplă opinie a judecătorilor și, în consecință, finalitatea practică a dreptului nu s-ar realiza.

Această putere de a comanda executarea hotărârilor judecătorești, exprimată prin formula executorie, este denumită în doctrina juridică **imperium**.

Marele jurist Jhering scria în lucrarea sa „**Lupta pentru drept**” că: „sabia fără cumpănă este puterea brutală... cumpăna fără sabie este neputința dreptului... una nu merge fără alta”.

Justiția a fost considerată ca fiind în esență ceva abstract, ca o stare ideală a societății caracterizată prin traducerea în stare de facto a integrității drepturilor subiective a tuturor membrilor acesteia, ca un vis de totală libertate, de egalitate.

Justiția reprezintă o stare caracterizată prin respectarea tuturor percepțelor morale, ca o supunere față de percepțele religioase și respectiv ca un rezultat al realizării cerințelor normelor juridice.

Referirile cele mai vechi privitoare la justiție se întâlnesc la sumerieni. Această civilizație a lăsat primele coduri: Codul lui Lipit-Istar din Akkad; Codul lui Ur-Mannu; Codul lui Bilalam și Codul lui Hammurabi.

În Codul lui Ur-Mannu se precizează că reformele inițiate în timpul acestui suveran au fost făcute „pentru a întări dreptatea în țară și pentru a crește bunăstarea populației”¹¹⁾.

În Grecia antică, ideea de justiție a reprezentat o temă centrală a gânditorilor.

Platon considera că rațiunea, care este proprie ființei umane, reprezintă criteriul și „judecătorul” care îi permite să delimiteze ceea ce este de ceea ce trebuie să fie.

La acest mare filosof grec apar conceptele de drept natural, jus, justiție, universalitate și unitate, concepte care sunt părți componente ale rațiunii.

Platon a consacrat ideea unui drept obiectiv, superior dreptului pozitiv, precum și ideea corespondenței justiției umane cu justiția divină¹²⁾.

Aristotel a afirmat că justiția constituie o virtute al cărei scop îl reprezintă prosperitatea altora și nu a celui care acționează. Acesta a înțeles justiția atât într-un sens larg, ca virtute supremă sau virtute generală, cât și într-un sens restrâns, ca justiție particulară sau justiție specifică.

Marele filosof a consacrat o concepție proprie cu privire la noțiunile de **justiție și drept**, precum și la raporturile dintre aceste două noțiuni.

Practic este vorba despre discuția dintre TO DIKAIION și DIKAIOSYNE.

¹¹⁾ Voytech Zamaroysky – **La început a fost Sumerul**, Ed. Albatros, București, 1981, pag. 191.

¹²⁾ Albert Brimo – **Les grands courants de la philosophie du droit et de l'Etat**, 2^{-ieme}, ed. Paris, Editions A. Pedone, 1968, pag. 21.

TO DIKAION – semnifică virtutea ca justiție, concretizată în a da fiecăruia ce este al său (justiția particulară).

Al doilea concept DIKAIOSYNE – reprezintă conformitatea conduitei cu regulile de morală, semnificând, în ultimă instanță, suma tuturor virtuților (justiția generală).

În concepția stagiritului ¹³⁾ justiția este o proporție între cea ce primești și ceea ce dai, este o proporție între două lucruri sau între două persoane.

Esența justiției, și deci finalitatea acestui gen de comportament, este să nu deții mai mult decât partea ta și nici mai puțin (TA AUTONEKEIN).

Rezultă că justiția particulară are menirea de a atribui fiecăruia ce este al său.

În concepția marelui filosof oamenii nu sunt egali de la natură, de unde rezultă că nici lucrurile nu sunt atribuite în mod egal. Acest aspect este „corectat” prin aplicarea dreptului.

Stagiritul considera justiția penală ca fiind un mijloc prin care se ajunge la egalitatea indivizilor.

În esență, **judcătorul reprezintă dreptul personificat**. Acesta se străduiește să restabilească egalitatea, luând câștigătorului câștigul injust și dând păgubitului ceea ce a pierdut pe nedrept ¹⁴⁾.

Echitatea reprezintă pentru Aristotel o formă superioară de justiție care are în fundament prietenia (philia). Ea reprezintă complementul justiției și are rolul de a umaniza dreptul. Ea poate fi explicată prin aceea că deși orice lege are caracter general, prin natura sa, există și cazuri care nu pot fi încadrate în norma generală.

Legiuitorul în momentul în care crează legea are în vedere majoritatea cazurilor ce urmează a fi reglementate, însă nu poate cuprinde toate situațiile concret – factice, în mod absolut. Defectul generalizării nu este imputabil legiuitorului întrucât dacă ar fi cunoscut în momentul creării legii toate circumstanțele, ar fi corectat-o.

Teoretic există și excepții de la regula originară, acestea putând forma o categorie ce poate fi obiect al unei noi reglementări juridice.

Clarificarea conceptului de justiție s-a realizat prin contribuția marilor jurisconșulți ai Romei antice, cei care practic au întemeiat știința dreptului.

La romani justiția – în sens larg – desemna moralitatea; în sens restrâns noțiunea de justiție se contopea cu scopul ei, acela de a atribui fiecăruia ce este al său.

Pentru Cicero scopul dreptului – **JUS CIVILE** – consta în realizarea unei juste proporții între lucruri, stabilizat pe baza legilor și a moravurilor.

Jurisconșutul Ulpian aprecia că „justiția este scopul artei juridice”.

Noțiunile de **drept natural** și **drept pozitiv** au fost frecvent utilizate de jurisconșulții romani.

În concepția romană, dreptul natural este o manifestare a ideii de dreptate, rezultată din natura lucrurilor.

Trebuie să remarcăm că în dreptul roman noțiunea de **JUS NATURALE** a comportat anumite intersecții cu noțiunea de **JUS GENTIUM**.

Noțiunea de **Jus Gentium** a semnat inițial dreptul aplicabil ginților, însă mai târziu această noțiune a avut semnificația de drept aplicabil pe teritoriul roman raporturilor juridice dintre cetățeni și străini, precum și raporturilor juridice dintre străini.

¹³⁾ Deoarece s-a născut în Stagir, Aristotel a fost numit „Stagiritul”.

¹⁴⁾ Theodore Gomperz – **Les puseurs de la Grece. Histoire de la philosophie antique, III, Premiere et deuxieme ed**, Lausanne, Librairie Payot & Cie, Paris, Libraire Felix Aleau, 1910, pag. 288.

Spre finalul perioadei dominatului Jus Gentium a avut semnificația unui drept aplicabil tuturor popoarelor, întrucât cuprindea normele juridice similare la toate popoarele. Și în această accepțiune Jus Gentium era distinct de Jus Naturale, acesta din urmă cuprinzând exclusiv normele eterne, imuabile și universale. Rezumând aspectele punctate anterior reținem că doctrina greco-romană delimita justiția ca **valoare etică**, de justiția ca **valoare juridică**.

Din punct de vedere juridic, justiția se înfăptuiește prin respectarea dispozițiilor cuprinse în normele juridice.

Pentru ca cetățenii să respecte legea – dreptul pozitiv – este necesar ca legiuitorul să reglementeze, în mod just, relațiile sociale. Normele juridice edictate trebuie să creeze „tiparul” pentru afirmarea plină a personalității fiecărui individ, în funcție de contribuția subiecților de drept la dezvoltarea în ansamblu a societății.

Din punct de vedere etic, justiția se extinde peste granițele trasate de normele juridice.

Justiția, ca valoare etică, se exprimă prin intermediul subiecților de drept care participă activ la atingerea finalității avută în vedere de legiuitor în momentul legiferării.

În consecință, respectarea activă a normelor de drept implică nu doar corectarea propriului comportament, ci grija permanentă a regularizării conduitei tuturor membrilor societății.

Funcția „de a judeca” și corelația cu principiul separației / echilibrului „puterilor” în stat.

În Statul de Drept puterea emană de la popor și aparține acestuia. Datorită acestui fapt puterea etatică este unică, suverană și indivizibilă.

În scopul îndeplinirii atribuțiilor ce revin statului există diferite categorii de organe care exercită, fiecare în parte, funcții specifice.

În literatura juridică constituțională a fost exprimată teza potrivit căreia principiul separației „puterilor” în stat, în forma sa clasică, trebuie „amendat”¹⁵⁾.

Acest principiu este considerat „mai mult o morală decât un principiu de articulare riguroasă a mecanismului statal”¹⁶⁾. Alți autori au apreciat că separația puterilor în stat reprezintă „un simbol al libertăților noastre care face parte din mitologia politică”¹⁷⁾.

Judecătorul în Statul de Drept trebuie să aibă un rol esențial concretizat în impunerea puterii de control în raport cu cetățenii și cu celelalte „puteri” constituite în stat.

Judecătorul este o emanație a Statului; el depinde de celelalte „puteri” ale statului însă misiunea sa este de a le controla. Judecătorul își manifestă în exterior activitatea prin dualitatea drept – forță.

Datorită activității speciale desfășurată de judecător acestuia trebuie să i se asigure garanții în raport cu celelalte „puteri”. Pentru a exista o „putere” judecătorească autonomă trebuie să fie prioritar îndeplinite trei condiții, respectiv: organele care pronunță Dreptul să fie adecvate acestei funcții; desemnarea judecătorilor să nu depindă de factorul politic și să fie asigurată independența efectivă a persoanelor fizice investite în funcția de judecător¹⁸⁾.

¹⁵⁾ I. Deleanu – **Drept Constituțional și Instituții Politice**, II, Ed. Fundației „Chemarea”, Iași, 1992, pag. 32.

¹⁶⁾ Ion Deleanu – **Drept Constituțional**.

¹⁷⁾ R. Perrot – **Institution judiciaires**, 4 edition, Ed. Montchreasiens, Paris, 1992, pag. 426-428.

¹⁸⁾ R. Marin, J. Martin – **Le troisième pouvoir Presses des Editions CEF**, Nisa, 1989, pag. 28-29; I. Deleanu, M. Enache – **Statul de Drept**, în Dreptul nr. 7 / 1993, pag. 8.

Pentru existența Statului de Drept este necesar ca deciziile organelor de stat, a autorităților publice, să fie – la toate nivelurile – limitate de existența normelor juridice, a căror respectare este garantată de intervenția judecătorului.

Deci, judecătorul reprezintă **„cheia de boltă”** și condiția de realizare a Statului de Drept.

Ierarhia normelor juridice – și incidența acestora – nu devine efectivă decât dacă este sancționată din punct de vedere juridic. De asemenea, drepturile fundamentale nu sunt asigurate în mod real decât în măsura în care judecătorul poate să le asigure protecția.

Judecătorul – în calitatea sa de garant al drepturilor fundamentale având rolul de apărător al valorilor sociale – este împuternicit să le ocrotească, chiar împotriva voinței majorității.

Controlul, fie de constituționalitate a legilor, fie de legalitate a actelor administrative, fie pentru respectarea drepturilor fundamentale, reprezintă criteriul esențial care caracterizează Statul de Drept.

Dacă în sistemul statului autoritar garanția drepturilor este atribuită legii, judecătorul fiind considerat un slujitor al legii, în sistemul Statului de Drept, judecătorul reprezintă un garant al acestora.

Dezvoltarea actuală a Statului de Drept implică o concepție nouă cu privire la democrație. Democrația presupune respectul pluralismului, participarea directă a cetățenilor la treburile publice și garantarea drepturilor și libertăților inerente personalității umane. Din această perspectivă, existența judecătorului nu apare ca o denaturare, ea fiind un „instrument” de realizare a exigențelor democrației.

Judecătorul fiind supus legii trebuie să realizeze un echilibru între majoritate și respectul drepturilor fundamentale. Justiția se identifică, din acest punct de vedere, cu **etica și înțelepciunea**.

Justiția fiind exercitată ca o „putere” independentă realizează echilibrul funcțiilor legislative și executive prin intermediul controlului de constituționalitate (acesta este specific exclusiv Curții Constituționale) și a controlului actelor administrative.

„Puterea” judecătorească este aceea care permite ca declarațiile de drepturi și garanțiile constituționale proclamate, să poată deveni mai mult decât formulări teoretice și să aibă forță obligatorie pentru indivizi, pentru autorități și, în ultimă instanță pentru stat.

Judecătorul, **fiind titular al „puterii” judecătorești**, este investit cu puterea de a judeca – jurisdicție – iar această putere **este echivocă**: judecătorul aparține statului care îl investeste în funcție însă el este obligat să exercite un control asupra statului.

Judecătorul reprezintă, în același timp, puterea statului și contraputerea acestei puteri. La origine „puterea” judecătorească este o emanație a statului și din această cauză judecătorul se conformează regulilor și valorilor societății. Dar, în același timp, „puterea” judecătorească acționează ca o frână, ca o contraputere, deoarece are aptitudinea de a controla legalitatea actelor administrative, constituționalitatea actelor legislative și executive și poate asigura apărarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor de orice vătămare, care poate proveni chiar de la organele, de la autoritățile, altei „puteri” constituite în stat.

Orice imagine am avea despre justiție, aceasta trebuie să fie independentă.

În Statul de Drept, independența judecătorilor **nu este un privilegiu** acordat membrilor corpului judecătorec ¹⁹⁾, ea reprezentând o garanție pentru cetățeni ! Orice subiect de drept trebuie să aibă acces la justiție pentru a obține o hotărâre judecătorească care să-i asigure respectarea drepturilor subiective privitoare la persoană, la bunuri și la celelalte valori sociale

¹⁹⁾ Avem „onoarea” de a ne număra și noi printre aceștia.

ocrotite de lege. Acest drept – conformat prin liberul acces la justiție – ar fi iluzoriu **dacă judecătorul nu ar fi independent și imparțial.**

De aceea apreciem că independența reprezintă o garanție a imparțialității judecătorului. Imparțialitatea presupune adoptarea unei poziții de detașare în raport cu părțile din proces, de sistemul politic și de interesele generale sau particulare ale subiecților de drept.

Judecătorul nu trebuie să aibă nici un interes, nici general, nici particular, în soluționarea cauzei cu care a fost investit deoarece **el nu reprezintă pe nimeni**, având doar rolul de protector al drepturilor subiective vătămate.

Nici o voință și nici un interes nu pot condiționa judecata sa, nici măcar interesul majorității. În mod diferit în raport cu „puterea” legislativă sau cu cea executivă, care sunt puteri ale majorității, judecătorul împarte dreptatea în numele legii, ca exprimare a voinței suverane a poporului, dar nu în numele majorității, el trebuind să apere și libertățile minorității.

Independența și implicit imparțialitatea judecătorului cere separarea instituțională a acestuia în raport cu părțile, **cu acuzația publică** sau alte „puteri” constituite în stat.

Independența judecătorilor trebuie să fie reală și concretizată în practică în modul de organizare judecătorească, oferind sistemului mijloacele operaționale necesare exigențelor societății contemporane și abolind structurile arhaice, **de paternalism guvernamental** existente întotdeauna în ceea ce privește pe judecător.

Independența „puterii” judecătorești trebuie să fie **funcțională, organică și economică.**

Independența **organică și funcțională** a judecătorilor se caracterizează prin existența unui organ de „guvernare” a corpului judecătorec, Consiliul Superior al Magistraturii, și prin posibilitatea corespunzătoare condițiilor din fiecare țară de a avea și alte consilii ale judecătorilor; prin inexistența oricărei subordonări între judecători; a directivelor adresate judecătorilor din instanțele „ierarhic inferioare”; prin inexistența oricărui sistem de ierarhie între judecătorii aceleiași instanțe.

Judecătorii nu trebuie să primească ordine sau instrucțiuni, cu excepția deciziilor pronunțate de instanțele „superioare” de control judiciar, în soluționarea căilor de atac (apel; recurs). Justiția contemporană necesită o adevărată independență, realizată în mod efectiv și garantată de existența unui organism de „autoguvernare” a judecătorilor - Consiliul Superior al Magistraturii (C.S.M.).

Privire de ansamblu – succintă – asupra independenței instanțelor și a judecătorilor

Din Principiile fundamentale referitoare la independența magistraturii, adoptate la Milano în anul 1985 și confirmate de Adunarea Generală a O.N.U. în același an, rezultă că **independența judecătorilor** trebuie garantată de stat și enunțată în Constituție sau în altă lege națională, iar celelalte „puteri” constituite în stat **trebuie să o respecte (pct. 1).**

Așa cum am menționat anterior art. 124 alin. (3) din Constituția României proclamă acest principiu fundamental.

În Constituția Republicii Moldova independența judecătorilor este consacrată în dispozițiile art. 116 alin. (1).

Textul constituțional precizat din Constituția Republicii Moldova este în concordanță cu „Proiectul de principii privind independența puterii judecătorești”, adoptat la Siracusa, în Italia, în anul 1981, cu „Principiile fundamentale privind independența puterii judecătorești”, adoptate de Adunarea Generală a O.N.U., prin două rezoluții, în anul 1985.

Referitor la preocupările privitoare la consacrarea principiului independenței judecătorilor, pe plan mondial, precizăm că au fost adoptate de organismele internaționale și alte acte declarative, cum ar fi: Proiectul de Declarație Universală privind independența justiției, elaborat de Dr. Singhvi, în anul 1987; Principiile de la Tokyo privind independența puterii judecătorești în regiunea juridică asiatică, adoptată în anul 1981; Codul Asociației Internaționale a Avocaților privind standardele minime de independență a puterii judecătorești, adoptat în capitala Indiei, New Delhi, în anul 1982 și respectiv Proiectul standardelor independenței puterii judecătorești și a profesiei de avocat, elaborat în anul 1986.

De principiu, în doctrina juridică, inclusiv cea constituțională, se acreditează ideea, teza că independența judecătorilor poate fi analizată dintr-o dublă perspectivă:

- o independență funcțională a judecătorilor;
- o independență personală a acestora.

Independența funcțională – pornește de la ideea că justiția se realizează prin intermediul unei categorii specializate de organe (de autorități), apte să îndeplinească funcția de judecată.

De asemenea, justiția trebuie să se înfăptuiască pe baza normelor de drept prestabilite de „puterea” legislativă. Din punct de vedere funcțional „puterea” judecătorească trebuie să statueze asupra cauzelor deduse judecării, fără restricții, amenințări sau intervenții, directe sau indirecte, din partea justițiabililor sau din partea altei „puteri” constituite în stat, ori din partea grupurilor de presiune.

Independența funcțională a judecătorului este **organic legată de poziția acestuia în raport cu ceilalți judecători de la aceeași instanță, de la instanțele de control judiciar „ierarhic superioare” sau în raport cu judecătorii care îndeplinesc atribuțiile de conducere a respectivei instanțe judecătorești unde funcționează judecătorul.**

Aceste principii declarative se regăsesc în documentele internaționale enunțate anterior și în mod deosebit în dispozițiile art. 2 din „Principiile fundamentale privind independența puterii judecătorești adoptate de Adunarea Generală a O.N.U., în anul 1985.

În Republica Moldova, în conformitate cu legislația în vigoare, **independența funcțională** a judecătorilor este consacrată, în mod indirect, în dispozițiile Legii fundamentale.

Art. 115 alin. (1) al Constituția Republicii Moldova prevede: „Justiția se înfăptuiește prin Curtea Supremă de Justiție, prin curțile de apel, și prin judecătorii.”

În Republica Moldova funcționează ca instituții cu caracter jurisdicțional următoarele instanțe: judecătoriile, curțile de apel și Curtea Supremă de Justiție.

În limitele legii funcționează și judecătorii specializate.

Stabilirea prin Constituție a instanțelor judecătorești și stabilirea prin **lege organică** a numărului acestora, a procedurii de judecată și a competenței reprezintă, în opinia noastră, un element fundamental, o piatră de temelie în consacrarea independenței funcționale a judecătorilor.

Prevederile art. 114 coroborate cu prevederile art. 116 alin. (1), ambele din Constituție, generează totala independență a judecătorilor în raport cu „puterea” legislativă sau cu exponenții „puterii” executive.

Independența judecătorului nu privește însă raporturile cu dreptul pozitiv (obiectiv). Altfel spus, judecătorul nu este independent față de lege.

„Puterea” judecătorească este chemată să aplice Dreptul. Ea nu poate refuza aplicarea legilor nici în mod direct și nici indirect prin interpretare – în spiritul contrar voinței legiuitorului - întrucât în acest fel s-ar îndepărta de nobilul scop al pronunțării Dreptului, în condiții de independență și de imparțialitate.

*

* *

Independența judecătorului presupune și o **latură personală**, referitoare la statutul acestui „personaj cheie” al societății contemporane. Independența personală se manifestă cu prioritate în privința carierei profesionale a judecătorului cu scopul de a-l feri pe acesta de ingerințele și capriciile celorlalte „puteri” constituite în stat, și în mod deosebit în raport cu **„puterea” executivă**.

Independența funcțională trebuie să fie dublată de independența personală a judecătorului întrucât în acest mod se poate asigura și garanta o independență reală a reprezentanților „puterii” judecătorești.

Analiza statutului judecătorului – cu privire specială asupra **condițiilor de selecționare, a modului de investire în funcție și a aplicării sancțiunilor disciplinare** s-a realizat, alături de alte chestiuni, în una dintre cele mai importante lucrări ale noastre ²⁰⁾.

În acest context vom prezenta, în mod succint, elementele care compun și garantează totodată **independența personală** a judecătorului.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că reprezintă criteriile de apreciere a independenței personale a judecătorilor, următoarele condiții: selecționarea și numirea judecătorului, durata numirii în funcție și existența garanțiilor conferite judecătorului împotriva oricăror influențe exterioare actului de justiție.

În Republica Moldova judecătorii sunt selecționați în conformitate cu legislația în vigoare, ulterior fiind numiți în funcție de Președintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Suprem al Magistraturii.

Investirea candidaților în funcția de judecător cunoaște, pe plan internațional, două modalități: **fie ca urmare a numirii, fie ca urmare a organizării de alegeri**.

Considerăm că sistemul alegerii judecătorilor ar conduce la dependența acestora în raport cu electoratul sau în raport cu grupurile de presiune din cadrul societății.

Exponenții „puterii” legislative sunt aleși de electorat cu scopul elaborării și aplicării politicii, în acord cu programele de guvernare adoptate de partidele politice.

Judecătorii, în calitate de membri ai „puterii” judecătorești, nu exercită funcția în temeiul opțiunilor politice și nu au ca scop elaborarea politicii generale a statului. Rolul judecătorilor se circumscrie aplicării legii și, drept consecință, se extinde și cu privire la controlul modului în care se aplică dreptul pozitiv (obiectiv). De lege lata, numirea judecătorilor, cu excepția celor stagiați, se face de Președintele Republicii Moldova, prin Decret prezidențial.

Pentru a estompa intervenția „puterii” executive și rolul acesteia în numirea judecătorilor, Constituția Republicii Moldova a înființat Consiliul Superior al Magistraturii, care are aptitudinea de a propune șefului statului candidații în vederea numirii în funcțiile vacante.

În acord cu prevederile punctului 10 din Principiile fundamentale asupra independenței magistraturii recrutarea judecătorilor trebuie să se realizeze prin concurs de admitere în magistratură, urmată de promovarea examenului de capacitate.

Tot circumscrișă laturii personale a independenței judecătorilor este instituția inamovibilității.

Inamovibilitatea – este o instituție în virtutea căreia judecătorii nu pot fi revocați din funcție, suspendați, transferați, pensionați sau sancționați disciplinar decât în cazurile și în condițiile prevăzute de dispozițiile legale.

²⁰⁾ „Independența judecătorilor și garanțiile ei juridice” – această teză a fost publicată.

Guvernele autoritare nu doresc instituirea inamovibilității corpului judecătoresc și chiar „luptă” împotriva legiferării acestei instituții, considerând-o o piedică în calea realizării „obiectivelor guvernării”.

Fără îndoială, acordarea inamovibilității judecătorilor „trădează” caracterul democratic al statului și respectul „puterilor” etatice față de lege. Scopul principal al acordării inamovibilității judecătorilor îl reprezintă **protejarea acestora în raport cu „puterea” executivă.**

Judecătorul este apărat de instituția inamovibilității în condițiile în care își exercită corect atribuțiile de serviciu și are o conduită profesională și socială demnă.

În ipoteza în care judecătorul săvârșește abateri disciplinare sau încalcă regulile de conduită prevăzute de Codul deontologic se va angaja, în formele prestabilite și în condițiile legii, răspunderea juridică disciplinară ²¹⁾. Tot sub aspect personal independența judecătorilor este asigurată prin stabilirea unei salarizări corespunzătoare a judecătorilor. Fiind îngădit prin incompatibilități și interdicții, prin modul în care judecătorul este perceput în spectrul social (sub raportul calității morale a conduitei sale), la care putem adăuga cantitatea și calitatea muncii pe care o prestează, **judecătorul** trebuie să dispună de o indemnizație decentă, care să compenseze toate restricțiile pe care societatea și legea i le impune.

În sfârșit, pentru a contura elementele care compun, sub aspect personal, independența judecătorului este necesar să ne referim și la formația profesională.

În scopul asigurării independenței judecătorul trebuie să studieze continuu doctrina juridică și jurisprudența. Este recomandabil ca judecătorii, în general, să se specializeze în cadrul ciclurilor universitare de învățământ superior.

Acesta întrucât un judecător slab pregătit sau ignorant este predispus mai ușor la dependență în raport cu alte autorități „ierarhice”, sau exterioare justiției ori cu justițiabilii. De aceea, legislația în domeniu trebuie să impună obligativitatea efectuării unor stagii periodice de pregătire sau de perfecționare profesională.

Independența unui judecător implică din partea persoanei fizice investite în această funcție anumite calități morale, între care amintim: **curaj, obiectivitate și erudiție.**

Așadar toate elementele analizate trebuie grefate pe caracterul și pe profilul moral al persoanei fizice investită în funcția de judecător pentru că scopul ultim al asigurării independenței îl reprezintă pronunțarea unor hotărâri judecătorești legale, temeinice și demne de încrederea societății ²²⁾.

*

* *

În continuare vom proceda la analiza concretă a dispozițiilor constituționale relative la **Autoritatea judecătorească.**

²¹⁾ P. Vasilescu – **Tratat teoretic și practic de procedură civilă**, vol. I, Iași, pag. 299.

²²⁾ Să ne fie îngăduită această analiză mai detaliată. Subiectivitatea noastră, totuși, își spune cuvântul !!!!

Secțiunea 1: „Instanțele judecătorești”.

Art. 114.: „Înfăptuirea justiției”.

„Justiția se înfăptuiește în numele legii numai de instanțele judecătorești.”

Articolul supus examinării constituie o reflectare, un corolar al principiului separației / echilibrului puterilor etatice.

Astfel, funcția de judecată, adică de a statua asupra raporturilor juridice devenite litigioase se exercită de o categorie de organe statale specializate. Aceste organe sunt instanțele judecătorești care sunt încadrate cu un număr determinat de judecători care judecă procesele penale, civile, administrative sau de albă natură, înfăptuind justiția.

Art. 115.: „Instanțele judecătorești”.

„(1). Justiția se înfăptuiește prin Curtea Supremă de Justiție, prin curțile de apel și prin judecătorii.

(2). Pentru anumite categorii de cauze pot funcționa, potrivit legii, judecătorii specializate.

(3). Înființarea de instanțe extraordinare este interzisă.

(4). Organizarea instanțelor judecătorești, competența acestora și procedura de judecată sunt stabilite prin lege organică”.

Legiuitorul Constituant a stabilit categoriile de instanțe de drept comun din Republica Moldova. În aceste condiții legiuitorul ordinar nu are competența de a înființa alte instanțe ordinare. Instanțele de drept comun sunt: **Curtea Supremă de Justiție, curțile de apel și judecătorii.**

Există instanțe specializate, înființate în temeiul legii, pentru judecarea unor anumite categorii de cauze: economice, militare. Aceste instanțe se numesc **judecătorii specializate**. Evident, instanța supremă și pentru aceste judecătorii specializate este tot Curtea Supremă de Justiție. De altfel, Curtea Supremă de Justiție constituie instanța supremă în raport cu ordinul jurisdicțional judiciar. Prin noțiunea de **ordin de jurisdicție** – se înțelege un sistem de autorități jurisdicționale – instanțe judecătorești – ierarhizate care au în vârf o curte supremă.

Curtea Supremă a unui ordin de jurisdicție este instanța la care ajung, prin intermediul căilor de atac, hotărârile judecătorești pronunțate de instanțele inferioare, iar hotărârile instanței supreme nu mai sunt susceptibile de a fi atacate în fața unei alte jurisdicții. De asemenea, instanța supremă are și rolul de a asigura unitatea de jurisprudență a ordinului de jurisdicție în care este inclusă.

În Republica Moldova există **jurisdicția judiciară**, care este unicul ordin jurisdicțional, a cărei instanță supremă este Curtea Supremă de Justiție.

Curtea Constituțională a Republicii Moldova nu este inclusă în jurisdicția judiciară, ci reprezintă o jurisdicție specializată. Fiind vorba de o singură instanță, Curtea Constituțională nu formează un ordin de jurisdicție. De asemenea, nici Curtea de Conturi nu are caracterul de Curte Supremă a unui ordin de jurisdicție, întrucât hotărârile pe care le pronunță trebuie să poată fi atacate în fața instanțelor judecătorești de drept comun (ordinare), în baza principiului accesului liber la justiție (art. 20 din Constituția Republicii Moldova).

Curtea Supremă de Justiție urmărește aplicarea corectă și unitară a legilor de către toate instanțele judecătorești. În consecință Curtea Supremă de Justiție trebuie să dispună de

mijloacele necesare pentru îndeplinirea acestei atribuții. Deci, pentru ca efectiv să se asigure uniformizarea jurisprudenței este necesar ca anumite categorii de hotărâri judecătorești să fie obligatorii pentru toate instanțele care compun ordinul de jurisdicție judiciară. Dacă unele hotărâri pronunțate de Curtea Supremă de Justiție (C.S.J.) în vederea realizării unității jurisprudenței sunt obligatorii pentru instanțele inferioare înseamnă că aceste hotărâri judecătorești constituie izvoare ale dreptului pozitiv (obiectiv).

Instanțele extraordinare fiind interzise înseamnă că nu se pot înființa astfel de organe jurisdicționale pentru situații excepționale (revoltă, război, cataclism).

Se impune aici o remarcă, credem noi importantă: instanțele extraordinare nu trebuie confundate cu instanțele (judecătoriile) specializate. Aceste din urmă instanțe judecă anumite categorii de cauze potrivit competenței stabilită prin lege.

Constituantul a stabilit că normele de procedură în sens larg (normele de organizare, normele de competență și normele de procedură propriu-zisă) sunt – datorită importanței lor deosebite – edictate prin lege organică. Așa fiind, legile de organizare judiciară și codurile de procedură trebuiesc adoptate, modificate sau abrogate exclusiv prin legi organice.

Art. 116.: „Statutul judecătorilor”.

„(1). Judecătorii instanțelor judecătorești sunt independenți, imparțiali și inamovibili, potrivit legii.

(2). Judecătorii instanțelor judecătorești se numesc în funcție de Președintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, în condițiile legii. Judecătorii care au susținut concursul sunt numiți în funcție pentru prima dată pe un termen de 5 ani. După expirarea termenului de 5 ani, judecătorii vor fi numiți în funcție până la atingerea plafonului de vârstă, stabilit în condițiile legii.

(3). Președinții și vicepreședinții instanțelor judecătorești sunt numiți în funcție de Președintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, pe un termen de 4 ani.

(4). Președintele, vicepreședinții și judecătorii Curții Supreme de Justiție sunt numiți în funcție de Parlament la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii. Ei trebuie să aibă o vechime în funcția de judecător de cel puțin 10 ani.

(5). Promovarea și transferarea judecătorilor se fac numai cu acordul acestora.

(6). Sancționarea judecătorilor se face în conformitate cu legea.

(7). Funcția de judecător este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcții retribuite, cu excepția activității didactice și științifice”.

Relativ la independență, imparțialitatea și inamovibilitatea judecătorilor am făcut anterior câteva discuții. În consecință nu vom reveni asupra lor.

În ceea ce privește sancționarea judecătorilor am făcut unele precizări în partea introductivă a acestui capitol.

Despre numirea judecătorilor precizăm doar faptul că aceasta se realizează în **două etape: prima** în care candidații care au susținut concursul sunt numiți în funcție pentru o perioadă determinată de 5 ani și **a doua etapă** concretizată în numirea judecătorilor, după expirarea termenului de 5 ani, până la pensionare.

Rostul acestor etape – cu referire specială la prima etapă – este limpede. În 5 ani de activitate judecătorul trebuie să producă dovezi temeinice că are calitățile profesionale și morale pentru a fi numit în funcție până la atingerea plafonului de vârstă.

Așa fiind, considerăm că numirea în cea de-a doua etapă nu trebuie să constituie **doar un act formal**, ci este necesar să fie numiți doar acei judecători care în termenul de 5 ani au probat temeinic calitățile necesare acestei extrem de importante funcții.

Președinții și vicepreședinții instanțelor judecătorești sunt numiți pentru un mandat de 4 ani. Numirea acestor judecători în funcții de conducere se realizează, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, de către șeful statului. Spre deosebire de aceștia, președintele, vicepreședinții și judecătorii Curții Supreme de Justiție sunt numiți la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, de către Parlament dintre judecătorii care au o vechime în funcție de cel puțin 10 ani.

Considerăm că modalitatea de numire a membrilor Curții Supreme de Justiție este criticabilă. Aceasta, deoarece numirea de către Parlament implică jocul partidelor politice, ceea ce de multe ori determină numirea în aceste funcții (adevărate demnități publice) a unor judecători care nu excelează prin calități profesionale și morale, în detrimentul altor judecători care dispun de astfel de atribute pozitive. Este adevărat că propunerea aparține Consiliului Superior al Magistraturii dar credem că organul deliberativ – legislativ va fi înclinat să numească pe judecătorii care „sunt dependenți” de puterea politică.

Pe de altă parte, credem că aceste numiri prevăzute în alineatele (3) și (4) trebuie neapărat să fie precedate de propuneri multiple din partea Consiliului Superior al Magistraturii (C.S.M.). **Dacă nu se organizează concurs** trebuie ca pentru fiecare post să fie propuși cel puțin doi candidați pentru ca șeful statului respectiv Parlamentul să aibă efectiv **un drept la alegere în vederea numirii**. Altfel, numirile se transformă în acte pur formale, decorative, rămânând la discreția Consiliului Superior al Magistraturii, care, de altfel, face aceste propuneri. Faptul că atât promovarea cât și transferarea judecătorilor se fac numai cu acordul acestora constituie o consecință firească a inamovibilității judecătorilor.

Pentru a prezerva imparțialitatea judecătorilor s-a prevăzut incompatibilitatea acestora cu exercitarea oricărei alte funcții retribuite. În acest mod se asigură prestigiul și independența membrilor corpului judecătoresc. Unica excepție admisă de Constituant se referă **la activitățile didactice și științifice**.

Credem că aici se impun unele precizări.

Pentru a fi riguroși trebuie să menționăm că această excepție, așa cum rezultă din textul constituțional, se referă la activitățile didactice și la cele științifice, în general. Așa fiind, activitatea didactică sau științifică se poate realiza în domeniul Științelor Juridice sau în alte domenii ale cunoașterii umane. Considerăm că ar fi fost necesar ca Legiuitorul Constituant să menționeze fie activitatea didactică sau științifică în învățământul juridic superior ori în institutele de cercetare juridică, fie să precizeze ca excepție funcțiile didactice din învățământul superior.

În prima ipoteză excepția ar fi fost mai restrânsă decât în a doua ipoteză.

Astfel, având ca excepție, teoretic vorbind, **activitatea didactică sau științifică în învățământul juridic superior sau în institutele de cercetare juridică** ar fi însemnat că judecătorii nu ar fi putut activa decât în cadrul **Facultăților de Drept** din Universitățile Republicii Moldova sau în **institutele de cercetare juridică**.

În această ipoteză judecătorii nu ar fi putut preda cursuri universitare de specialitate juridică în cadrul unor facultăți cu profil și specializare nou juridică. Spre exemplu: să predea Teoria generală a dreptului sau Dreptul Comercial ori Elemente de Drept Civil la o Facultate de Științe Economice sau Drept Internațional Public ori Drept Constituțional și Instituții Politice la

o Facultate de Relații Internaționale. Aceasta deoarece, deși **disciplina predată este juridică** ea nu se predă efectiv, de judecător, în învățământul juridic superior.

În a doua ipoteză, teoretic vorbind, având ca excepție funcțiile didactice în învățământul superior situația prezentată anterior nu mai prezintă relevanță. Așa fiind, judecătorul poate preda la orice facultate disciplinele juridice sau non-juridice, fără distincție.

Ipotezele prezentate de noi scot în relief exprimarea lacunară a Constituantului, „**Activitatea didactică**” la care se referă Constituția nu este nici măcar expres circumscrisă învățământului superior. Desigur, Legiuitorul Constituant acest tip de învățământ l-a avut în vedere dar nu l-a menționat expres.

Oricum, „**activitatea didactică**” trebuie, în mod necesar, să privească învățământul universitar, indiferent de domeniu, pentru ca excepția să se aplice judecătorului.

Art. 117.: „Caracterul public al dezbaterilor juridice”.

„În toate instanțele judecătorești ședințele de judecată sunt publice. Judecarea proceselor în ședință închisă se admite numai în cazurile stabilite prin lege, cu respectarea tuturor regulilor de procedură”.

Constituția proclamă **principiul publicității ședințelor de judecată**. Acest principiu se aplică tuturor categoriilor de litigii, indiferent de natura acestora.

A fost consacrată totodată și excepția de la regulă constând în judecarea unor procese **în ședințe de judecată nepublice, „secrete” sau „închise”**. Excepția este aplicabilă numai în cazurile prevăzute expres de lege, instanța de judecată fiind ținută să respecte regulile de procedură, în totalitatea lor.

Se pune în mod firesc întrebarea: cazurile în care se admite desfășurarea proceselor în ședințe nepublice pot fi stabilite **prin lege organică** sau pot fi menționate **și prin lege ordinară** ?

Este o chestiune care se impune a fi explicată mai ales că Legiuitorul Constituant nu a făcut nici un fel de precizare în acest sens.

Pentru a putea răspunde la întrebare trebuie să reamintim că atât timp cât în Constituție nu se distinge, înseamnă că excepția în cauză poate fi reglementată și prin lege ordinară.

Apreciem că normele de procedură și cele de organizare judiciară ar trebui adoptate prin intermediul legilor organice. În consecință și cazurile în care ședințele de judecată se desfășoară nepublic, secret, ar trebui prevăzute exclusiv prin legi organice.

De altfel, în privința organizării judiciare a instanțelor judecătorești art. 72 lin. (3) lit. „c” prevede necesitatea reglementării prin lege organică.

Pentru identitate de raționament, și codurile de procedură ar trebui adoptate tot prin legi organice, în temeiul art. 72 alin (3) lit. „r” din Constituție.

Desigur acesta reprezintă doar un punct de vedere care se fundamentează **pe unitatea** normelor de procedură, indiferent de faptul că acestea sunt norme de organizare judiciară, norme de competență sau, după caz, norme de procedură propriu-zisă.

Pe de altă parte, indicarea cazurilor, în care instanța de judecată poate declara **ședința secretă**, în lege organică sporește eficiența excepției prevăzute de Constituție și garantează stabilitatea și durabilitatea situațiilor de excepție menționate de lege, în temeiul Constituției.

De principiu, precizăm că derogările de la principiul publicității ședințelor de judecată se referă la: cazuri în care ar putea fi afectată ordinea publică sau siguranța națională, cazuri în care ar putea fi lezată onoarea sau demnitatea unei persoane fizice participante în proces sau situațiile

în care prin desfășurarea publică a ședinței de judecată s-ar putea aduce atingere normelor de conviețuire socială, moralei sau bunelor moravuri.

Art. 118.: „Limba de procedură și dreptul la interpret”.

„(1). Procedura judiciară se desfășoară în limba moldovenească.

(2). Persoanele care nu posedă sau nu vorbesc limba moldovenească au dreptul de a lua cunoștință de toate actele și lucrările dosarului, de a vorbi în instanță prin interpret.

(3). În condițiile legii, procedura judiciară se poate efectua și într-o limbă acceptabilă pentru majoritatea persoanelor care participă la proces”.

Se consacră utilizarea limbii „moldovenești” în cadrul procedurilor judiciare în mod firesc deoarece limba „moldovenească” constituie limba de stat, adică limba oficială în Republica Moldova. În realitate este vorba despre utilizarea limbii române în justiție care este, de altfel, limba oficială a statului.

Pentru persoanele care nu vorbesc limba română Constituantul le acordă dreptul de a lua cunoștință de piesele dosarului și de a vorbi în instanță prin interpret, traducător. În aceste situații procesul se desfășoară în limba română, toate actele procedurale fiind întocmite în limba oficială a țării.

Alin. (3) a articolului examinat lasă posibilitatea efectuării procedurii judiciare și într-o altă limbă decât cea oficială, care să fie acceptabilă, adică cunoscută, pentru majoritatea persoanelor participante la proces. Această posibilitate de utilizare a unei alte limbi decât cea oficială trebuie să se materializeze în condițiile legii.

Spre exemplu – în Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia se poate invoca la fiecare proces necunoașterea limbii române, utilizându-se limba acceptabilă pentru părți respectiv limba turcă sau limba rusă !!! Ori, în orice raion de pe teritoriul Republicii participanții la proces pot conveni utilizarea unei **limbi acceptabile** pentru ei, alta decât limba română, fapt ce determină utilizarea „limbii acceptabile”, în speță a limbii ruse !!!

Considerăm că în cadrul procedurilor judiciare trebuie să se utilizeze exclusiv limba română, ca limbă oficială a statului.

Este adevărul că statul protejează dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la funcționarea limbii ruse și a altor limbi vorbite pe teritoriul Republicii [art. 13 lin. (2) din Constituție] dar limba utilizată de reprezentanții „puterii” judecătorești în cadrul procedurilor judiciare trebuie să fie doar „limba de stat”, adică limba română.

În favoarea acestei teze pot fi aduse următoarele argumente:

*. utilizarea limbii române întărește suveranitatea Republicii Moldova, în latura sa internă, cu referire la supremație;

*. confirmă tuturor participanților la procedurile judiciare unitatea de neam, de limbă și de tradiții a întregului popor român;

*. impune limba română, care este o limbă oficială tânără, în fața tuturor cetățenilor și, în general, în fața tuturor subiectelor de drept participante la procedurile judiciare;

*. conferă satisfacție morală tuturor românilor din Basarabia știind că limba lor se aplică în justiție oriunde și în orice condiții, pe teritoriul Republicii.

Situația menționată în alin. (3) al acestui articol constituie o excepție de la regula instituită prin alin. (1).

Această excepție putea lipsi din Constituția Republicii Moldova tocmai pentru consolidarea utilizării limbii române, ca limbă oficială, în toate sectoarele de activitate social-economică ale statului și în mod deosebit în activitatea organelor judiciare.

S-ar putea crede că în acest mod se poate realiza o discriminare a cetățenilor aparținând minorităților naționale.

Dimpotrivă, desfășurarea procedurilor judiciare **numai în limba română** asigură, în mod indirect, însușirea de către toți cetățenii a limbii oficiale. Aceasta deoarece cetățenii, inclusiv cei de altă origine etnică decât cea română au obligația de a fi devotați țării și de a însuși „limba de stat”, adică limba oficială.

Nu organele judiciare trebuie să utilizeze limba minorităților știrbind, în acest fel, supremația și măreția națională a românilor ci este necesar ca cetățenii minoritari sub aspect etnic și lingvistic să „posede” limba oficială pentru că trăiesc într-o Țară Românească !!! O chestiune mai este de ridicat relativ la excepția inclusă în alin. (3). Dacă procedura judiciară se desfășoară într-o „**limbă acceptabilă**” !!! pentru majoritatea participanților la proces atunci piesele și lucrările dosarului sunt întocmite în limba oficială, limba română sau în „**limba acceptabilă**” ?

Este de neconceput ca actele și lucrările dosarului să fie redactate într-o altă limbă decât limba română, ca limbă oficială. În acest fel se asigură realizarea unui control judiciar corect de către instanțele „ierarhic” superioare, prin redactarea actelor juridice exclusiv în limba oficială !!!

Mai este încă o problemă aparent lipsită de importanță dar care are conotații profunde, de nebănuț !!!

Instanța de judecată este, în principiu, sub „controlul” publicului din sala de ședință. Dacă în locul limbii române se utilizează, în procedura judiciară, o așa-zisă „limbă acceptabilă” activitatea instanței nu mai poate fi urmărită de public. Românii ar asista la o „mascaradă judiciară” fără să înțeleagă ce se petrece în sala de ședință. Dar pentru ei, pentru români, din păcate, nu există drept la traducător din „limba acceptabilă” în limba română, limba oficială a statului.

Art. 119.: „Folosirea căilor de atac”.

„Împotriva hotărârilor judecătorești, părțile interesate și organele de stat competente pot exercita căile de atac, în condițiile legii”.

Textul constituțional reglementează dreptul părților din proces de a exercita căile de atac prevăzute de lege împotriva hotărârilor judecătorești. De asemenea, Constituantul recunoaște acest drept și organelor de stat competente. Desigur, principalul organ etatic care are posibilitatea de a exercita căile de atac legale în raport cu hotărârile judecătorești pronunțate este **Procuratura**.

Un aspect deosebit de important se referă la modul de exercitare a căilor de atac. Acestea trebuie promovate **în condițiile legii**. Aceasta înseamnă că textul constituțional supus examinării face trimitere la legea procesual civilă, respectiv la legea procesual penală. Codurile de procedură civilă și penală prevăd modurile de exercitare a căilor de atac împotriva hotărârilor judecătorești pronunțate de instanțele de judecată.

Art. 120.: „Caracterul obligatoriu al sentințelor și al altor hotărâri”.

„Este obligatorie respectarea sentințelor și a altor hotărâri definitive ale instanțelor judecătorești, precum și colaborarea solicitată de acestea în timpul procesului, al executării sentințelor și a altor hotărâri judecătorești definitive”.

Art. 120 din Constituția Republicii Moldova consacră principiul autorității / puterii de lucru judecat cu privire la hotărârile judecătorești definitive.

Din acest motiv putem afirma, fără putință de tăgadă, că acest principiu a căpătat noi valențe, fiind înscris, în mod expres, în normele juridice constituționale.

Concret este proclamată obligativitatea respectării hotărârilor judecătorești definitive. Practic norma juridică constituțională afirmă **puterea de comandă – imperium** – a hotărârilor judecătorești definitive.

Pentru îndeplinirea **acestui scop** textul constituțional impune obligația celorlalte autorități etatice de a-și da concursul la desfășurarea procedurilor judiciare și la punerea în executare a hotărârilor judecătorești intrate în puterea lucrului judecat. Această colaborare constituie **mijlocul** prin care se atinge scopul materializat în punerea neîntârziată în executare a tuturor hotărârilor judecătorești.

Rolul principiului autorității / puterii de lucru judecat rezidă în necesitatea conservării raporturilor litigioase sub aspectul soluției adoptate în justiție, cu ocazia tranșării litigiilor. Așa fiind, realitatea socială, obiectivă, impune adoptarea acestui principiu în vederea asigurării stabilității vieții sociale.

Faptul că în Constituția Republicii Moldova principiul puterii / autorității de lucru judecat este expres proclamat și reglementat constituie un fapt pozitiv, demn de semnalat, asigurând stabilitatea tuturor raporturilor sociale precum și a circuitului civil general.

Art. 121.: „Resursele financiare ale instanțelor judecătorești, indemnizația și alte drepturi”.

„(1). Resursele financiare ale instanțelor judecătorești sunt aprobate de Parlament și sunt incluse în bugetul de stat.

(2). Indemnizațiile și alte drepturi ale judecătorilor sunt stabilite prin lege.

(3). Instanțele judecătorești dispun de poliția pusă în serviciul lor”.

În vederea asigurării independenței „puterii” judecătorești și a bunei funcționări a justiției, ca serviciu public indispensabil pentru societate, Legiuitorul Constituant a stabilit alocarea, de către Parlament, pentru instanțele judecătorești a unor resurse financiare distincte.

Aceste resurse fiind cu caracter public sunt, în mod firesc, incluse în bugetul de stat al Republicii Moldova.

Textul constituțional prevede obligativitatea stabilirii prin lege a indemnizației și a celorlalte drepturi convenite judecătorilor. Așa cum precizăm în cadrul **considerațiilor introductive** relative la „**Autoritatea judecătorească**” stabilirea unei indemnizații corespunzătoare pentru judecători asigură **independența personală** a acestora. Stabilirea unei indemnizații decente se impune pentru compensarea tuturor restricțiilor pe care societatea și legea le impun judecătorilor.

Cu referire la alin. (3) al textului constituțional supus analizei remarcăm faptul că în orice stat de drept instanțele judecătorești dispun de un serviciu de poliție pus în activitate cu competența de a lua măsuri pentru asigurarea ordinii și liniștii în sălile de judecată, cu prilejul desfășurării procedurilor judiciare.

Secțiunea a 2-a: „Consiliul Superior al Magistraturii”.

Art. 122.: „Componenta”.

„(1). Consiliul Superior al Magistraturii este alcătuit din judecători și profesori titulari aleși pentru o durată de 4 ani.

(2). Din Consiliul Superior al Magistraturii fac parte de drept: Președintele Curții Supreme de Justiție, ministrul justiției și Procurorul General”.

Articolul examinat se referă la componența Consiliului Superior al Magistraturii. Alin. (1) determină generic alcătuirea Consiliului prevăzând că sunt membri ai acestuia **judecători și profesori titulari**. Evident, credem că prin noțiunea de „**profesori titulari**” Legiuitorul Constituant a înțeles profesori de la Facultățile de Drept din Universitățile Republicii Moldova. O altă interpretare considerăm că nu este posibilă. Mandatul judecătorilor și profesorilor care au calitatea de membri ai Consiliului Superior al Magistraturii este de 4 ani.

Alin. (2) al textul constituțional nominalizează **pe membrii de drept** ai Consiliului Superior al Magistraturii. Aceștia sunt: **Președintele Curții Supreme de Justiție, ministrul justiției și Procurorul General al Republicii Moldova**. Vom face scurte referiri la membrii de drept ai Consiliului Superior al Magistraturii.

Astfel, este firesc ca Președintele Curții Supreme de Justiție, în calitatea sa de șef al instanței supreme, să fie membru de drept al Consiliului Superior al Magistraturii. Totodată este normal ca ministrul justiției, fiind un expert de vârf al „puterii” executive, care are în grijă administrarea serviciului public al justiției, să aibă calitatea de membru de drept al Consiliului Superior al Magistraturii.

În privința Procurorului General al Republicii Moldova care deține calitatea de membru de drept al Consiliului Superior al Magistraturii ne exprimăm unele rezerve.

Spre deosebire de Constituția României din anul 1991, modificată în anul 2003, unde Consiliului Superior al Magistraturii este format din **două secții, una pentru judecători și alta pentru procurori**, Constituția Republicii Moldova prevede atribuții pentru acest organ etatic **numai în raport cu judecătorii**. Așa fiind nu înțelegem de ce s-a conferit Procurorului General al Republicii calitatea de membru de drept al Consiliului Superior al Magistraturii. Departe de noi intenția de a minimaliza demnitatea de Procuror General dar includerea sa printre membrii de drept ai Consiliului Superior al Magistraturii este cel puțin inoportună, atât timp cât Consiliul are în competență exclusiv cariera judecătorilor.

Art. 123.: „Atribuțiile”.

„(1). Consiliul Superior al Magistraturii asigură numirea, transferarea, detașarea, promovarea și aplicarea de măsuri disciplinare față de judecători.

(2). Modul de organizare și funcționare al Consiliului Superior al Magistraturii se stabilește prin lege organică”.

Primul alineat al articolului se referă la atribuțiile propriu-zise ale Consiliului Superior al Magistraturii: numirea, transferarea, detașarea, promovarea și aplicarea de sancțiuni disciplinare în raport cu judecătorii.

Prin atribuțiile sale Consiliul Superior al Magistraturii constituie un garant al independenței „puterii” judecătorești și a membrilor care o compun, judecătorii.

În analiza efectuată de noi prezenta lucrare nu prezintă interes aspectele particulare prevăzute în legile speciale sau în alte ramuri ale Dreptului.

Noi ne vom cantona exclusiv asupra chestiunilor de natură constituțională. Așa fiind, nu importă – în acest context – modul de numire, transferare, detașare, promovare sau sancționare a judecătorilor și nici procedura prevăzută în legile speciale cu referire la aceste situații. Ceea ce prezintă interes pentru demersul nostru se referă la modul în care Consiliul Superior al Magistraturii asigură o reală „autogovernare” a corpului judecătoresc.

Desigur, cooptarea pe lângă judecători și a profesorilor de Științe Juridice în cadrul Consiliului Superior al Magistraturii comportă un grad de credibilitate sporit relativ la activitatea acestui organ etatic.

Practic, profesorii de Drept „joacă” în cadrul Consiliului Superior al Magistraturii un dublu rol:

- *. de doctrinari în Științele Juridice, cu o vastă experiență și cu o înaltă pregătirea academică în domeniul Dreptului;

- *. de exponenți ai societății civile deoarece profesorii universitari nu fac efectiv parte din ordinul judecătoresc.

În aceste condiții, pornind de la textul constituțional, apreciem că prin componența și prin atribuțiile sale Consiliul Superior al Magistraturii din Republica Moldova reprezintă un real garant al independenței autorității judecătorești.

Alin. (2) al textului analizat prevede că organizarea și funcționarea Consiliului Superior al Magistraturii sunt stabilite prin **lege organică**.

Legiuitorul Constituant a apreciat, pe bună dreptate, că organul etatic reprezentat de Consiliul Superior al Magistraturii prezintă o importanță deosebită. Din această cauză a statuat ca modul său de organizare și funcționare să fie reglementat nu printr-o lege ordinară ci prin lege organică.

Secțiunea a 3-a: „Procuratura”.

Art. 124.: „Atribuțiile și structura”.

„(1). Procuratura reprezintă interesele generale ale societății și apără ordinea de drept, precum și drepturile și libertățile cetățenilor, conduce și exercită urmărirea penală, reprezintă învinuirea în instanțele judecătorești în condițiile legii.

(2). Sistemul organelor Procuraturii cuprinde: Procuratura Generală, procuraturile teritoriale și procuraturile specializate.

(3). Organizarea, competența și modul de desfășurare a activității Procuraturii sunt stabilite prin lege”.

În cadrul secțiunii a III-a din cap. IX dedicat „**Autorității judecătorești**”, din Titlul III intitulat „**Autoritățile publice**” este reglementată instituția **procuraturii**.

Articolul pe care îl analizăm se referă la atribuțiile și structura procuraturii. Înainte de a analiza efectiv textul constituțional se cuvine să facem anumite precizări cu privire la această instituție.

Astfel, instituția procuraturii este de sorginte pur sovietică. Alături de Armata sovietică organele Ministrului Afacerilor Interne și K.G.B., procuratura sovietică a reprezentat în toate republicile ex-sovietice, în perioada de existență a Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste, un instrument de represiune a statului sovietic socialist totalitar.

În consecință, ar fi trebuit ca Legiuitorul Constituant să renunțe la denumirea de „**procuratură**” și să denumească această instituție etatică cu titulatura „**Minister Public**”.

Textul alin. (1) menționează expres atribuțiile, **specifice activității judiciare**, conferite Procuraturii Republicii Moldova. Ea reprezintă interesele generale ale societății și apără ordinea de drept, precum și drepturile și libertățile cetățenilor. De asemenea, Procuratura conduce și exercită urmărirea penală – ca primă fază a procesului penal – și reprezintă învinuirea în instanțele judecătorești penale.

Unitățile de procuratură moldovenești sunt încadrate cu procurori.

Din analiza atribuțiilor procuraturii se desprind o serie eterogenă de competențe care însă se circumscriu, **în totalitate**, activității judiciare. Deci Constituantul nu menționează acest aspect credem că aceasta reprezintă diferența fundamentală între vechea procuratură de tip sovietic și Procuratura actuală care este un organ statal democratic.

Structura organelor Procuraturii Republicii Moldova cuprinde multiple unități aflate pe paliere ierarhice distincte: în vârf este **Procuratura Generală**, apoi **procuraturile teritoriale și procuraturile specializate**.

Procuratura Republicii Moldova, ca instituție etatică, este organizată pe principiul subordonării ierarhice a procurorilor unei unități de procuratură față de conducătorul acelei unități și respectiv a conducătorului unei unități de procuratură în raport cu șeful ierarhic superior. Principiile subordonării ierarhice și solidarității membrilor unei unități de procuratură sunt proprii organizării Procuraturii acestui stat.

Desfășurarea activității procuraturii, organizarea și competența unităților de procuratură sunt stabilite prin lege. Iarși precizăm opinia noastră în sensul că legea care reglementează organizarea, competența și modul de desfășurare a activității Procuraturii trebuie, în mod necesar, **să fie o lege organică**, conform prevederilor art. 72 alin. (3) lit. „r” din Constituție. Dacă pentru organizarea și funcționarea instanțelor judecătorești și a C.S.M. Constituția prevede

necesitatea adoptării unei legi organice [art. 72 alin. (3) lit. „c”] pentru identitate de raționament apreciem că și pentru organizarea și funcționarea procuraturii este necesară adoptarea unei legi organice.

Art. 125.: „Mandatul procurorilor”.

„(1). Procurorul General este numit în funcție de către Parlament, la propunerea Președintelui acestuia.

(2). Procurorii ierarhic inferiori sunt numiți de Procurorul General și îi sunt subordonați.

(3). Mandatul procurorilor este de 5 ani.

(4). Funcția de procuror este incompatibilă cu orice altă funcție publică sau privată, cu excepția activității didactice și științifice.

(5). În exercitarea mandatului procurorii se supun numai legii.”

Numirea Procurorului General de către Parlament, la propunerea Președintelui Parlamentului are menirea de a scoate instituția etatică a Procuraturii din sfera „puterii” executive. Practic sub aspect formal, Procuratura se află sub controlul autorității deliberativ-legislative. Totuși înclinăm să credem că legăturile Procuraturii cu autoritatea executivă au rămas extrem de strânse, dovadă fiind reacțiile contra manifestațiilor proromâni și proeuropeni, anticomuniști din primăvara anului 2009, sub președinția lui Vladimir Voronin.

În raport cu Procurorul General al Republicii toți ceilalți procurori sunt subordonați, fiind numiți de către acesta. Considerăm că funcția de Procuror General constituie o „demnitate publică” în adevăratul sens al cuvântului.

Procurorii nu sunt numiți pe o perioadă nedeterminată. Mandatul lor este de 5 ani.

Este oare numirea procurorilor pe o durată determinată de 5 ani benefică pentru instituția etatică a Procuraturii ??

Argumente pot fi aduse și în favoarea dar și în defavoarea numirii pe o perioadă determinată.

Mandatul fiind limitat în timp procurorii trebuie să se remarce în activitate în scopul determinării Procurorului General de a le acorda noi mandate succesive. Este de dorit ca reînnoirea mandatelor să nu constituie doar o simplă formalitate.

Deși sunt subordonați ierarhic procurorii se supun exclusiv legii în exercitarea mandatului lor, adică în desfășurarea tuturor atribuțiilor conferite de dreptul pozitiv (obiectiv).

În legătură cu incompatibilitatea funcției de procuror și cu excepția de la starea de incompatibilitate, toate prevăzute în alin. (4), facem trimitere la comentariile existente la art. 116 din Constituția Republicii Moldova [alin. (7)]. Acesta deoarece analiza efectuată la articolul indicat anterior se aplică, în mod identic, și în privința prezentului articol, cu unica mențiune că art. 116 se referă la judecători în timp ce art. 125 privește procurorii.

*

* *

Și în privința instituției etatice a Procuraturii ne-au interesat doar aspectele de natură constituțională. Este lesne de observat că Legiuitorul Constituant a optat pentru „integrarea” Procuraturii în cadrul „Autorității judecătorești”.

Așa cum am mai precizat există doctrinari care au manifestat serioase rezerve față de „încadrarea” Procuraturii în „puterea” judecătorească.

Au apărut multe studii de specialitate, monografiile sau cursuri universitare în care autorii, doctrinari de prestigiu, afirmă necesitatea considerării „Procuraturii” ca parte componentă a „puterii” executive.

Alți autori au precizat o soluție mai nuanțată în sensul că Procuratura, acest „Minister Public” al Republicii Moldova, prin rolul și modul de organizare, are o natură **duală: executivă și judiciară** (în nici un caz o natură judecătorească !!).

Altfel spus, Procuratura ar trebui să fie un organ al autorității executive, cu competențe materializate pe plan judiciar.

Această soluție ni se pare corectă și o îmbrățișăm fără rezerve.

Membrii Procuraturii nu pronunță Dreptul și nu au competența de a statua (de a soluționa) raporturile juridice devenite litigioase.

Dacă Legiuitorul Constituant a avut în vedere tradiția organizării judecătorești din patria mamă, România, atunci era necesar ca titulatura capitolului IX din cadrul Titlului III să fie eventual modificată din „Autoritatea judecătorească” în „Autoritatea judiciară” pentru a putea cuprinde și Procuratura.

Tot ceea ce poartă sintagma „**judecătorec**” nu se poate referi decât la **instanțele judecătorești** și la membrii care le compun – **judecătorii**. Întrucât instituția etatică a Procuraturii este inclusă în „puterea” judecătorească se impune – **de lege ferenda** – includerea **judecătorilor și a procurorilor** într-o categorie profesională unică și totodată distinctă în raport cu alte categorii profesionale. Este vorba despre categoria profesională a „**magistraților**”.

Apreciem că trebuie să aibă calitatea de magistrați nu doar judecătorii de la instanțele judecătorești ci și procurorii din cadrul unităților de procuratură.

Desigur, deși ar fi considerați **magistrați, judecătorii** respectiv **procurorii** trebuie să aibă statute profesionale distincte, așa cum de altfel prevede Constituția, în raport de atribuțiile pe care le exercită în mod concret: **primii** înfăptuiesc justiția (**judecătorii**) iar **ceilalți** apără interesele generale ale societății, în cadrul activității judiciare (**procurorii**).

Este mai presus de orice dubiu că relațiile dintre „**magistrații**” **judecători** și „**magistrații**” **procurori** trebuie să se desfășoare cu bună-credință, colegialitate dar cu respectarea statutului fiecărei categorii de funcții în parte.

Procurorii nu trebuie să îi subestimeze pe judecători și nici să îi considere drept „**privilegiați**” pe aceștia pentru faptul că ei înfăptuiesc justiția !!

Judecătorii, la rândul lor, nu trebuie să îi considere pe procurori drept „**instrumente**” sau „**simpli auxiliari**” ai justiției !!

Conlucrarea, în limitele legii, dintre judecători și procurori fundamentată pe onestitate caracterizează sau trebuie să caracterizeze raporturile dintre cele două categorii de „**magistrați**”.

Totul pledează pentru introducerea noțiunii de „**magistrat**”, calitate ce trebuie acordată judecătorilor și procurorilor.

Existența Consiliului Superior **al Magistraturii** !!! (C.S.M.) prin însăși denumirea sa se referă la **magistrați**.

Ar trebui regândită, în aceste condiții, și componența și atribuțiile C.S.M. Aceasta în sensul că în consiliu ar trebui incluși și alți procurori pe lângă Procurorul General care oricum este membru de drept.

Dacă se recunoaște, teoretic vorbind, calitatea de magistrați și procurorilor, pe lângă judecători, ar fi necesară organizarea C.S.M. **pe secții specifice: una pentru judecători și alta pentru procurori**.

Cu privire la atribuțiile consiliului acestea trebuiesc extinse și cu privire la cariera profesională a procurorilor.

Cu o astfel de organizarea a C.S.M. s-ar realiza, de deplin, dezideratul menționat în alin. (5) al art. 125 referitor la **supunerea procurorilor numai legii în exercitarea mandatului**.

Instituirea categoriei socio-profesionale a „**magistraților**” este în deplină concordanță cu spiritul voinței Legiuitorul Constituant care a reglementat **instituția Procuraturii**, alături de **Instanțele judecătorești** și de **Consiliul Superior al Magistraturii**, în cadrul capitolului consacrat „Autorității judecătorești”.

